

Εἰσαγωγή

Γιατί ἀπό τή Μήδεια στή Σταχτοπούτα; Μά ἡ Μήδεια διέθετε τήν ἐπίγνωση τοῦ σώματός της καί τό πάθος του, σέ ἀντίθεση μέ τή Σταχτοπούτα πού καθόταν ἄβουλη δίπλα στό τζάκι μὴν περιμένοντας καί μὴ διεκδικώντας τίποτα. Τά παρὰμύθια εἶναι οἱ καθρέφτες κάθε ἐποχῆς. Τό τέλος τῆς μητριαρχικῆς ἐποχῆς ἔφτιαξε τό μῦθο τῆς Μήδειας, στόν σφύζοντα ἀπό ἀνδρική ἰσχὺ πατριαρχικό κόσμο τῶν δύο τελευταίων αἰώνων ξεπήδησε ἡ ἀθλιότης τῆς Σταχτοπούτας πού δέν περίμενε οὔτε κατά διάνοιαν τό βασιλόπουλο, νά ὄμως πού τῆς προέκυψε. Ἡ πρώτη τους ἐπαφή ἔγινε μέ τό πόδι πού μπῆκε στό γοβάκι, σέ ἀντίθεση μέ τή Μήδεια πού ἐρωτεύτηκε μέχρι τρέλας τόν Ἰάσονα (ἐδῶ σημαίνει ὅτι τόν ἐπιθυμοῦσε μέ ὄλο της τό κορμί) καί γιά χάρη του ἔκλεψε τό θησαυρό τοῦ πατέρα της, πράξη πρώτη, γιατί ἀκολούθησαν κι ἄλλα, καί τόν ἔπεισε νά τήν ἀπαγάγει.

Ἡ ἐρωτική της πρωτοβουλία ὑπαγορεύεται ἀπό τήν ὑψηλή της προέλευση, μιά κι εἶναι βασιλοκόρη καί ἐκπροσωπεῖ τήν αὐθεντική πρόγονο τῶν γυναικῶν. Γιατί ὄλες οἱ γυναῖκες βασιλίσσες εἶναι, ἀφοῦ ἀξιώθηκαν τή γενναιοδωρία τοῦ «δημιουργοῦ» πού τούς ἀνέθεσε τήν ἀνανέωση τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Καί μὴν ἀκοῦτε τόν μισογύνη Ἐβραῖο μυθοπλάστη πού πῆρε ἓνα κοψίδι ἀπό τό πλευρό τοῦ ἀνδρα γιά νά φτιάξει τή γυναῖκα, γιατί μένει ἀναπάντητο τό ἐρώτημα: «Καί κεῖνον, τόν πρῶτο ἀνδρα ποιός τόν γέννησε;» Διότι ὁ ἀπο-

καλούμενος «δημιουργός» νίπτει τās χείρας καί άπλά συμβουλεύει «αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε», αφήνοντας τήν πρωτοβουλία στή βασιλοκόρη-γυναίκα. Γιατί έπιμένω στόν βασιλικό τίτλο; Διότι εἶναι ἡ μοναδική περίπτωση πού τό βασιλικό άξιοποιεῖται. Ποιός τολμᾶ νά άμφισβητήσει ὅτι ἡ γυναίκα άποτελεῖ τήν άϑεντική βασίλισσα τῆς ζωῆς;

Μήν παρανοηθῶ, ὡστόσο, καί πιστέψει ὁ άναγνώστης οὔτε πρός στιγμήν ὅτι θά διαβάσει φεμινιστικό βιβλίο. Κατ' άρχήν γιατί εἶμαι παθιασμένη άντιφεμινίστρια, γιά τόν άπλό λόγο ὅτι εἶμαι πολύ εὐτυχῆς πού γεννήθηκα γυναίκα. Καί τί θά γινόμεουν, πῶς θά 'παιρνα τόσες καί τέτοιες ἡδονές ἄν δέν ὑπῆρχαν οἱ ἄνδρες;

Τό βιβλίο αὐτό πραγματεύεται τόν ἄνδρα άπό τήν πρώτη δυνατή (κατά τή φαντασία μου) παρουσία του ὡς τήν πραγματική ἱστορία τῆς διαδρομῆς του μέσ στούς αἰῶνες. Ἡ περιήπτωσή του μέ άπασχολεῖ καί μέ παιδεύει τώρα καί τριάντα χρόνια. Τριάντα χρόνια τρόμου, φόβου, άμφιβολίας καί βασανισμού, πού τά βιβλία μου πλήθαιναν, τά ράφια μου ἔπηξαν, χρειάστηκε νά παραγγείλω καινούργια ράφια στόν παλιατζή τοῦ Γιουσουρούμι. Διάβαζα κι ὅταν άκόμα ἔγραφα ἕνα καινούργιο βιβλίο, αλλά φοβόμεουν. Ἔτρεμα μπροστά στίς άνατροπές πού προκαλοῦσε ἡ τόλμη τῆς συγκεκριμένης σκέψης μου πού δέν τήν εἶχα συναντήσει πουθενά ἴσαμε τώρα. Φυσικά δέν εἶχα δασκάλους μιά καί δέν ἤμουν πανεπιστημιακή. Καί τούς δασκάλους τούς εἶχα άνάγκη γιά νά στηρίξουν τήν άποψή μου πού τή θεωροῦσα ἤδη πολύ τολμηρή. Διέθετα, ὡστόσο, βιβλία, ὅπως τοῦ Wilhelm Reich, άπόλυτα διαφωτιστικά, πού μᾶς δίδανε μιά σπρωξιά, αλλά ανεπαρκῆ ὡς πρός τήν ἑλληνική προἱστορία καί άρχαιότητα γενικά πού, ὅπως πίστευα, ἔχουν διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο στήν ἐξέλιξη τῶν κοινωνιῶν καί τῶν ανθρωπινων σχέσεων. Ὡσπου ανακάλυψα τόν G. Thomson καί τά τρία άριστουρ-

γματικά έργα του. «Ἡ ἐρμηνεία γιὰ τόν προελληνικό, τόν πρωτοελληνικό, τόν κλασικό καί τόν ἑλληνιστικό κόσμο παραμένει ὅ,τι βαθύτερο ἔχει γραφτεῖ ἀπό μαρξιστική σκοπιά γύρω ἀπό αὐτή τή θεματολογία»,¹ ὅπως γράφει γι' αὐτά ὁ Ernest Borneman στήν *Πατριαρχία*, ὅταν ἐπιτέλους κυκλοφόρησε στά ἑλληνικά.²

Αὐτό τό βιβλίό μ' ἔκανε πολύ εὐτυχισμένη ἄν καί πιό τρομοκρατημένη ἀπό πρῖν. Γιατί, ὅταν μιλάμε γιὰ τόν Borneman, πρέπει νά προϋποθέτουμε ἕναν γίγαντα σκέψης καί καλλιέργειας.

Μιά δήλωση τῆς συζύγου του Εὐας μέ ἔστησε στά πόδια μου:

Γιὰ νά μπορέσω ὁμως ὡς γυναίκα νά παρουσιάσω στήν κοινωνία μιὰ ἐναλλακτική λύση στήν πατριαρχία (καί τί ἀπομένει ἀπό τό γυναικεῖο κίνημα ἄν δέν μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό;) πρέπει πρῶτα νά μάθω ποιὰ ἦμουν, πρῖν ἢ πατριαρχία μέ ὑποβιάσει σ' αὐτό πού εἶμαι σήμερα. Γι' αὐτό νομίζω ὅτι ὁ Ἔρνεστ ἔχει δίκιο, ὅταν λέει ὅτι ἐμεῖς οἱ γυναῖκες δέν μποροῦμε νά ἀρχίσουμε τόν ἀγώνα μας κατά τῆς πατριαρχίας προτοῦ μάθουμε τί ἦμασταν, πρῖν καταστήσουμε “ἀσθενές” φύλο. Καί αὐτό μποροῦμε νά τό μάθουμε μόνο μελετώντας τήν προπατριαρχική κοινωνία.³

Ὅποτε ἀποφάσισα ὅτι πρέπει νά καταθέσω τίς δικές μου ἀπόψεις. Τριάντα χρόνια βασανισμοῦ καί ἀμφιβολίας (τό πρῶτο σχετικό βιβλίό τό ἀγόρασα ἀπό τοῦ Κάουφμαν στά

1. Πρόκειται γιὰ τά ἔργα *The Prehistoric Aegean* (ἑλλ. μτφρ. *Ἡ ἀρχαία κοινωνία - τό προϊστορικό Αἰγαῖο*, 1958-1959), *The First Philosophers* (1955) καί το *Aeschylus and Athens* (ἑλλ. μτφρ. *Αἰσχύλος καί Ἀθήναι*, 1954).

2. E. Borneman, *Ἡ πατριαρχία, Ἡ προέλευση καί τό μέλλον τοῦ κοινωνικοῦ μας συστήματος*, μτφρ. Δ. Κούρτοβικ, ἐκδ. Μορφωτικό Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπέζης 1988, σελ. 911.

3. *Στό ἴδιο*, σελ. 921.

1960, *L'Histoire des Femmes*, τοῦ Maurice Barbèche ἐκδ. Stock) «πετρώνουν» κάποιες μόνιμες ιδέες πού σχηματίστηκαν μέ τήν πρώτη σύλληψη. Καί σ' αὐτό μέ παρηγόρησε ὁ Borneman γράφοντας στόν Πρόλόγό του:

Ἐννοεῖται ὅτι τέτοιοι συλλογισμοί ἔχουν, σέ μεγάλο βαθμό, εὐρετικό χαρακτήρα, γιατί κανένας δέν ξέρει τί σκεφτόταν πραγματικά ὁ προϊστορικός ἄνθρωπος. Μέ αὐτή τήν ἔννοια, θέλω νά τονίσω ἐδῶ κάτι πού γιά τόν εἰδήμονα (καί τόν καλοπροαίρετο προσθέτω ἐγώ) θά πρέπει νά εἶναι αὐτονόητο: ὅτι ὄσο προσεκτικά κι ἂν ἐρευνήσα τίς πηγές, ἓνα ὀρισμένο μέρος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου –σχεδόν ὅλα ὅσα ἀναφέρονται στήν κοινωνική δομή, τίς σχέσεις ιδιοκτησίας, τή σεξουαλική ζωή καί τίς δοξασίες τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου– ἔχει τό χαρακτήρα θεωρητικοῦ μοντέλου καί πρέπει νά θεωρεῖται ἀπλῶς *ὑπόθεση ἐργασίας*.¹

Αὐτό τό ἀπόσπασμα τό ὑπογράφω καί τό παραθέτω γιά ὅσους θά ἤθελαν νά ἀμφισβητήσουν τήν τολμηρή ἀνάπτυξη τῶν ἐπιχειρημάτων μου καί τίς ἀκόμα τολμηρότερες θέσεις μου γιά τόν δυσπρόστατο ρόλο πού διαδραμάτισε ὁ ἀρχαῖος ἑλληνισμός στή διάρκεια τῆς ἀκμῆς του, γεγονός πού διατυπώνεται ἀπό τόν Borneman, μέ τήν ἴδια ὀξύτητα πού χαρακτηρίζει καί τή δική μου σύλληψη, ὅταν λέει: «τά γεγονότα πού συνέβησαν στήν ἀρχαία Ἑλλάδα καί τή Ρώμη ἔχουν ἰδιαιτέρα σημασία, γιατί διαμόρφωσαν τή νοοτροπία καί τή συμπεριφορά τῶν ληστρικών εὐρωπαϊκῶν λαῶν πού ἀπό τό 15ο αἰώνα τῆς ἐποχῆς μας ἔχουν γίνει ἡ μάλιστα τῆς ἀνθρωπότητας, κατακτώντας, ἀποικιοποιώντας καί ὑποβάλλοντας σέ στυγνή ἐκμετάλλευση σχεδόν ὁλόκληρο τόν ἐξωευρωπαϊκό κόσμο. Ἔτσι ἡ “νεολιθική ἐπανάσταση” πού ἔγινε στό χῶρο τοῦ ὀψιμότερου ἑλληνικοῦ καί ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ

1. Borneman, ὁ.π., σελ. 22.

έπηρέασε τή μοίρα όλόκληρης τής ύδρογείου για 4.500 ὡς 5.000 χρόνια μετά τήν επικράτησή της».¹

Φυσικά ὁ Borneman μέ συμφέρει, ὄχι μόνο γιατί τόν παραπάνω ἰσχυρισμό τόν συμπεριλαμβάνω στή γενική ἀνάπτυξη τοῦ βιβλίου μου, ἀλλά καί διότι μέ βοηθᾷ νά ταξινομήσω τήν ἐργασία μου αὐτή στήν ἐπιστημονική περιοχὴ πού ὁ ἴδιος ὀρίζει ὡς «**νεότευκτη ἐπιστῆμη τῆς ἱστορικῆς σεξολογίας, ἐνός κλάδου τῆς ἀνθρωπολογίας**».² Καί εἶναι ἡ πρώτη φορά πού συναντῶ στήν παγκόσμια γραμματολογία ἕναν παρόμοιο ὀρισμό τόσο σοβαρό καί πραγματικά *νεότευκτο*.

Δέν εἶναι τυχαῖο τό γεγονός ὅτι τό βιβλίο μου αὐτό γράφτηκε σέ μιᾶ προχωρημένη ἡλικία. Ἴσως γιατί δέν ἐτολμοῦσα νά προκαλέσω τόν σύγχρονο ἑλληνισμό στό ζήτημα τῆς ἀρχαιότητας πού θεωρεῖται ταμποῦ ἀκόμα καί στίς μέρες μας. Ἀλλά καί γιατί δέν ἤθελα νά παρανοηθῶ ὅτι προκαλῶ, κατά τῶν ἀνδρῶν, πού τούς εὔρισκα συνεχῶς μπροστά μου, μέσα σέ ὅλων τῶν εἰδικῶν τά βιβλία. Μιά καί ἐδῶ, στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν, δέν κάνω φεμινιστικό κήρυγμα οὔτε καί ἀναφέρομαι στή χειραφέτηση τῆς γυναίκα, ἀλλά στήν κατάργηση τῆς χειραφέτησής της. Καί τώρα καί πάντα πίστευα, ἀπό τήν παιδική μου ἡλικία, ὅτι τό γυναικεῖο πρόβλημα εἶναι πρόβλημα ἀνδρικό. Καί δέν ὑπερβάλλω ἰσχυριζόμενη ὅτι σχεδόν ἀπό πάντα εἶχα ἀποφασίσει ὅτι ἐκεῖνος πού εἶχε τό πρόβλημα ἦταν καί εἶναι ὁ ἄνδρας.

Τώρα πού αἰσθάνομαι ὅτι διαθέτω ἀρκετά ἐπιχειρήματα, θέλω νά καταγγείλω τόν κοινωνικό βιασμό πού ὑπέστη ἡ γυναίκα ἀπό τόν πατριαρχικό φυλετικό ἱμπεριαλισμό, ἀπό τόν ὁποῖο παράγεται καί ὁ ὄρος «*μητρικό Δίκαιο*» κατά τόν J.J. Bachofen πού κατάφερε νά καθορίσει ἐπακριβῶς ὅτι «*τό Δί-*

1. Borneman, ὁ.π., σελ. 16.

2. Borneman, ὁ.π., σελ. 17.

καιο ανάγεται σέ μιά ιστορική πράξη: τήν ἄρνηση τῆς φύσης». Τό φυσικό γεγονός πού τό Δίκαιο ἀρνεῖται εἶναι ἡ γέννηση, διευκρινίζει ὁ Borneman. Μιά καί ἡ γυναίκα γνωρίζει πάντα ὅτι τό παιδί πού γέννησε εἶναι δικό της, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ ἄνδρας δέν μπορεῖ ποτέ νά εἶναι βέβαιος γιά τήν πατρότητά του. Ὅποτε ἡ πατριαρχία θεμελιώνεται μέ τή δήλωση τοῦ ἄνδρα ὅτι αὐτή ἡ κατάσταση πρέπει νά πάψει. «Ἐπειδή ἡ γυναίκα θά ἦταν γιά πάντα ἀνώτερή μας ἂν συνεχιζόταν αὐτή ἡ κατάσταση, στό ἔξῃς τήν ἀπαγορεύω. Αὐτή τήν ἀπαγόρευση τήν ὀνομάζω Δίκαιο».¹

Ὅταν τέλειωνα τοῦτο τό βιβλίο δημοσιεύτηκε στόν Τύπο ὅτι ἀνακαλύφθηκε κάπου στήν Ἐλευσίνα ἡ σπηλιά ὅπου ἔγραφε ὁ Εὐριπίδης. Ἐνα σύγκρου μέ διατέρασε μέσ στό καταχείμωνο. Ἀπό ποιό χάος ξεπήδησαν αὐτοί οἱ Ποιητές, ἀναρωτήθηκαν. Εἶχαν ἄραγε ἐπίγνωση τῆς ἀξίας τους καί τῆς προσφορᾶς τους; Καί μέ ποιά λογική χαράμισαν αὐτή τή θεία χάρη μισώντας ταυτόχρονα τή γυναίκα; Τέτοιο σύμπλεγμα κατωτερότητας! Ποιά νά ἔταν τάχα αὐτή πού συγκέντρωνε μιά τέτοια μυστηριώδη κι ἀνεξόφλητη ἀγανάκτηση, ἀλλά καί διαπόμπευση πού μεταβιβάστηκε μέσα ἀπό τίς χιλιετίες καί στίς σύγχρονες ὑπανάπτυκτες κοινωνίες, ὅπως τή δική μας; Πολλές φορές ἀναρωτήθηκα μήπως οἱ γυναῖκες, σέ παλαιότερους χρόνους, ὅταν πίστευαν ὅτι γεννοῦσαν ἀπό μόνες τους χωρίς τή συμμετοχή τοῦ ἄνδρα, μήπως στή διάρκεια τῆς μητριαρχίας, ἡ γυναίκα φερόταν ὑπεροπτικά μειώνοντας τόν ἄνδρα. Ἀλλά ἀπό κάπου θά προδιδόταν αὐτό. Ὁ Εὐριπίδης ιδιαίτερα δέν θά ἔχανε εὐκαιρία νά τό ἀναφέρει, ὕστερα ἀπό ὅσα καταλογίζει στό γυναικεῖο φύλο διασύροντάς το.

Α.Ζ.

28 Ἀπριλίου 1997

1. Borneman, ὁ.π., σελ. 21.